

आनंदलहरी

बोधामृत

।।श्रीगणेशदत्तरेणुकादेवी प्रसीदताम।।

बोधामृत

प. पू. दत्तमहाराज कवीश्वर
यांच्या प्रवचनातील मार्गदर्शक
विचार

प्रकाशक

श्री भगवती प्रकाशन

सर्व हक्क प्रकाशकाचे स्वाधीन

प्रकाशन दिवस -

प. पू. दत्तमहाराज कवीश्वर यांचा
वर्धापनदिन

माघ कृष्ण ६, शके १९२०
शनिवार, ६ फेब्रुवारी १९९९.

प्रकाशक-

श्री भगवती प्रकाशन,

६/१, साईविहार, कर्वेनगर,

पुणे ४११ ०५२, फोन ३६९०६०

किंमत रु. ७/-.

मुद्रक :- प्रभात एजन्सी, मुंबई.

॥ श्री गणेशदत्तगुरुभ्योनमः ॥

तुलसीपत्र-

दत्तसंप्रदायी परंपरेतील प.पू. दत्तमहाराज कवीश्वर हे एक लोकोत्तर व्यक्तिमत्व ! भक्ती-ज्ञान-वैराग्याचा एक आदर्श वस्तुपाठच त्यांनी आपल्या आचरणातून सिद्ध केला. त्यांच्या नव्वदाव्या वर्धापनदिनानिमित्त त्यांचे काही विचार संकलित करून साधकांच्या समोर आम्ही ठेवत आहोत. त्यांनी आपल्या अनेक प्रवचनांमधून जीवनाला आधारभूत ठरतील अशी मार्गदर्शनपर तत्वे वेळोवेळी मांडली.

सामान्य माणसाच्या जीवनात
हर्षामर्षाचे क्षण पदोपदी येतात. त्याकाळात
आपली बुद्धि स्थिर ठेवण्यासाठी सद्गुरुंची
ही विचारसुमने आधार देणारी ठरतात.
त्या सुमनांची ही छोटीशी माला ! पण
छोटी असली तरी -

बिंब बचके एवढे ।

परि प्रकाशा त्रैलोक्य थोकडे ।

असे तिचे कार्य आहे.

मध्यंतरीच्या काळात, १०
जानेवारी १९९९ रोजी ती. सौ. आईसाहेब
निर्गुणात विलीन झाल्या. १९३० मध्ये माघ
वद्य चतुर्थीला सौ. आईसाहेबांनी प. पू.

महाराजांबरोबर सात पावले टाकली आणि पुढे ६८ वर्षे, ती शुभ वाटचाल त्या चालत राहिल्या. सहधर्मचारिणीपद त्यांनी हसतमुखाने सांभाळले. प. पू. महाराजांच्या सर्व साधक भक्तांच्या त्या 'आई' झाल्या. मनमोकळेपणा, मनापासून दुसऱ्याला मदत करण्याची वृत्ती, आनंदी स्वभाव, मिस्कीलपणा ही त्यांच्या व्यक्तिमत्त्वाची काही ठळक वैशिष्ट्ये ! प. पू. महाराजांच्या विद्वत्तेचा अनेकवेळा गौरव झाला, ती. सौ. आईसाहेब त्या कौतुकात मनःपूर्वकतेने सहभागी झाल्या. अमृतानुभवात शिवशक्तीच्या एकरूपत्वाचे

वर्णन करताना ज्ञानदेव लिहीतात,

दो ओठीं एकी गोष्टी ।

दो डोळां एकी दृष्टी ।

तेवी दोघी जिहीं सृष्टी ।

एकीचि जे ॥

प. पू. महाराज आणि ती. सौ. आईसाहेबांचे एकरूपत्व अशाच प्रकारचे होते. संसारात राहून परमार्थ कसा साधता येईल असा प्रश्न विचारणाऱ्यांनी प. पू. महाराज आणि ती. सौ. आईसाहेबांचा संसार अंतर्मुखतेने न्याहाळला तर त्यांचा प्रश्न अनुत्तरित रहाणार नाही.

ती. सौ. आईसाहेब आज
आमच्यात शरीराने नाहीत. पण आमच्या
मनात त्यांचा स्मृतिदीप सदैव उजळलेला
राहिल.

त्यांच्या स्मृतीला हे तुलसीपत्र
भगवती प्रकाशनातर्फे मनोभावे अर्पण
करीत आहोत.

कै. ती. सौ. आईसाहेब (सौ. लक्ष्मीबाई) कवीश्वर

प. पू. दत्तमहाराज कवीश्वर

ती. सौ. ताईमहाराज

बोधामृत

विवेक हे मोठे साधन आहे. प्रपंचामध्येही विवेक पाहिजे, आणि परमार्थामध्ये तर पाहिजेच पाहिजे. ज्ञान जर ईश्वराच्या प्रसादाने मिळाले, तर त्या ज्ञानाचा बुद्धीवर उत्तम परिणाम होतो.

सर्व गुणांमध्ये आर्जव हा मोठा गुण आहे. ऋजुता ज्या ठिकाणी असेल त्या ठिकाणी भगवंताची कृपा निश्चित असेल.

इंद्रिय निग्रह असला पाहिजे.
रसनेंद्रिय हे मुख्य आहे. रसनेंद्रिय
ताब्यात आलं म्हणजे सगळी इंद्रिय
ताब्यात येतात. जितेंद्रियत्वाने विनय,
नम्रता आणि अनेक गुण प्राप्त
होतात.

मानापमानाच्या गोष्टी जोपर्यंत
बुद्धीमध्ये, मनामध्ये आहेत. तोपर्यंत
क्षमेचा अभ्यास होत नाही. मानाची
इच्छा मनामध्ये बिलकूल नसेल तर
क्षमा उत्पन्न होते. कोणी कसाही
वागला तर त्याचं काही वाटत नाही.

धान्य पाखडायला सुपात्रा उपयोग केला असता, खडे पुढे येतात आणि निघून जातात. विचार करण्याची पद्धत सुपाप्रमाणे असावी असा सिद्धांत आहे. दोष तेवढे काढून टाकायचे, आणि गुण तेवढे शिल्लक ठेवायचे आहेत.

चाळणी प्रमाणे विचार करायची बुद्धि दुर्जनांची असते. सगळं धान्य खाली पडून जाते, आणि खडे चाळणीत रहातात. म्हणजे गुण तेवढे जातात आणि फक्त दोष शिल्लक रहातात.

शरीराने, वाणीने आणि मनाने सत्यनिष्ठ रहाणे म्हणजे मनानेच मनाचा निग्रह करणे होय. मनामध्येसुद्धा असत्य येऊन उपयोग नाही. मनाच्या निग्रहाने वाणीचा निग्रह शक्य आहे. त्याचप्रमाणे शरीराचा निग्रहही शक्य आहे.

जे कर्म आपल्या हातून होते त्याचे निश्चित फळ मिळते. केलेल्या कर्माचे फळ भोगण्याकरता जीवाला कोणत्यातरी शरीराचा आधार घ्यावा लागतो. सुख दुःख भोगण्याचे स्थान म्हणजे शरीर.

मनुष्य जन्म अत्यंत दुर्लभ आहे. तो मिळणं कठीण आहे. कर्माप्रमाणे फलाचा उपयोग घेण्याकरिता ब्रम्हदेव त्या जीवाला तसे शरीर देतो.

बुद्धीमधे तमोगुण अधिक वाढला तर ती बुद्धि मग अधर्माला धर्म समजायला लागते, अविवेक निर्माण होतो. सर्व विपरीत भासायला लागते.

मनाचा वापर अधिक आणि बुद्धीचा वापर कमी झाला की विचार करण्याची शक्ती संपते.

मुमुक्षा म्हणजे मोक्षाची इच्छा! मोक्ष म्हणजे दुःख पूर्णपणे संपणे. शारीरिक दुःख आहेत, मानसिक दुःख आहेत, वाचिक दुःख आहेत, अधिभौतिक दुःख आहेत. अशा अनेक प्रकारच्या दुःखांचा अनुभव येत असतानासुद्धा ती दुःख दूर व्हावीत आणि मोक्ष मिळावा अशी इच्छाच निर्माण होत नाही.

"कर्तव्यो धर्मसंग्रहः।" हे मनुष्य जन्माचं मुख्य कर्तव्य आहे. "धर्म संग्रह" जास्तीत जास्त करण्याकरता मनुष्य जन्म आहे.

महात्म्यांनी सांगितल्याप्रमाणे आचरण
केल्यास सर्व दुःख संपू शकतात.
परंतु त्याकरता " दुःख संपणं शक्य
आहे. " हे मनोमन पटलं पाहिजे.
फल मिळणारच असा दृढ विश्वास
निर्माण झाल्याशिवाय उपायांकडे
प्रवृत्ती होत नाही.

आपल्या शरीराने, वार्षीने आणि
मनाने चांगलं वागण्याचा प्रयत्न
केला पाहिजे. आज आपल्या हातून
चांगली कर्म व वाईट कर्म किती
घडली याचे निरीक्षण करून मग
निजावे.

आत्मपरीक्षणाला खूप महत्व आहे.
अंतःकरणाला जी सारखी बाहेर
जायची सवय आहे ती गेली पाहिजे.
त्या अंतःकरणाने स्वतःचं जर
परीक्षण केलं तर शुद्धी शक्य आहे.

दुःखामधे असणाऱ्याला धनाने,
शरीराने आणि वाणीने उपयोगी
पडणं, धनदान करणं हे औदार्य
आहे. ही सत्त्वगुणाची शुद्धी आहे.

जर आपल्या मुखाने स्वतःने केलेला
धर्म सांगितला तर तो संपला! इथे
धर्म म्हणजे "पुण्यकर्म" असा आहे.

मनुष्य जन्म दुर्लभ आहे आणि न
टिकणारा. केव्हा जाईल ते सांगता
येत नाही. तेव्हा तो फुकट घालवू
नका. लवकरात लवकर ईश्वर भक्ती
सुरु करुन परमार्थ साधा.

कृतकृत्य म्हणून एक अवस्था असते.
"मनासारखं सर्व ज्ञालं, संपली
सगळी कामं, आता काही मिळवायचं
बाकी नाही." अशी अवस्था आपली
कधीतरी होईल का? तशी ज्ञाली तर
परमार्थ साधता येईल.

विचार करुन बोलावं, अविचाराने कधीही बोलू नये. अहंकारामुळे वाणीवर परिणाम होतो, आणि वाणीने संहारक कर्म होतं.

अहंकार हा मनाचा एक भाग आहे. त्यामुळे आपल्या मनाविरुद्ध कोणी वागला की आपण वाटेल तसे बोलतो. म्हणून वाणीचं तप होत नाही. वाणीचं तप करायला अरण्यात जायची आवश्यकता नाही, घरी बसूनही हे तप करता येतं.

सौम्य वाणी पाहिजे. कोणाला
दुखवणार नाही असं बोलावं. सत्य
वाणी पाहिजे. प्रिय वाणी पाहिजे
आणि हितकर सांगता आलं पाहिजे.
असं जर वागता आलं तर वाणीमध्ये
एक प्रकारचं सामर्थ्य उत्पन्न होतं
त्याला वाचासिद्धी म्हणतात. ही
ज्याला प्राप्त होते त्याच्या मुखातून
जे निघेल ते खरं होतं.

दुसऱ्याला उद्वेग होईल असं आपण
बोलतो. हे वाणीचे कर्म आहे. कोणी
आम्हाला बोललं तर आम्ही
बोलल्याशिवाय राहू शकत नाही. हे
योग्य आहे का?

कोणतीही क्रिया शरीराने, मनाने, वाणीने झाली तरी, ती "मी करतो आहे, ती माझ्याकडून झालेली आहे" असे समजू नका. कर्म जर साहंकार झाली नाहीत तर संपून जातात. पापही रहात नाही आणि पुण्यही रहात नाही.

प्राणवायु नसेल तर आम्हाला कुठलीही क्रिया करता येत नाही. तेव्हा जर प्राणवायुमुळे काम होत असेल तर त्याला " मी करतो " असे म्हणून कसे चालेल ?

मनातील सर्व विषय बाजूला करुन
एकाग्रता प्राप्त करुन घेता आली,
तर ध्यान सिद्ध होते.

इंद्रियांचा निग्रह जितका साधेल
तितका मनाचा निग्रह होतो. मन
एकाग्र झालं तर प्राणवायुही एकाग्र
होतो. एकाग्र मनाची फार मोठी
शक्ती असते. कोणतंही ज्ञान त्यामुळे
प्राप्त होतं. सर्व सिद्धी प्राप्त होतात.
कुठे काय चाललं आहे, हे एका
जागी बसून कळू शकतं.

बुद्धिभेद निर्माण करुन उपयोग काय? संगळे भेद कमी झाले पाहिजेत. धर्मशास्त्राचा हाही एक उद्देश आहे. धर्मशास्त्र हे भेद दाखवणारं शास्त्र नाही आहे, तर बुद्धिभेदातून मार्ग दाखवणारे शास्त्र आहे. शास्त्रात सांगितल्याप्रमाणे वागलं पाहिजे. इथे तुमची बुद्धि चालवू नका. शास्त्रसंस्कार बुद्धीवर करा आणि तशी शास्त्रशुद्ध बुद्धि तुम्ही चालवा. धर्मशास्त्र मर्यादा संरक्षण करून पुढे जायचयं.

कर्म व कर्मसंन्यास हे दोन्ही क्रमाक्रमाने केलं पाहिजे. शैतामधे उत्तम पीक येण्याकरता आरंभाला शेत नांगरलं पाहिजे नंतर नांगर थांबवलाही पाहिजे.

संस्कार म्हणजे बुद्धिमध्ये असलेले दोष दूर करणे, आणि गुण संपन्न करणे. बुद्धिमध्ये असलेली असुरी संपत्ती गेली पाहिजे आणि दैवी शक्ती निर्माण झाली पाहिजे.

चित्ताची शक्ती इतकी वाढवता येते की अदृश्य पदार्थही चित्ताला समजू शकतात.

धन हे आपल्याला ईश्वराने दान
देण्याकरता दिलं आहे. त्याचा
उपयोग सर्वांना झाला पाहिजे. तीच
गोष्ट शक्तीची. सर्वांचे रक्षण
करण्याकरता शक्तीचा उपयोग आहे.

कर्माचा परीपाक त्वरित होतो. किंवा
पुष्कळ काळानेही होतो. तसंच जर
भयंकर कर्म असेल तर लगेच
त्याचा निर्णय होऊन फळ भोगावं
लागतं.

प्रत्येक जीवाची कर्म, हे सृष्टी निर्मितीचं कारण आहे. सर्वांची कर्म सारखी नसतात. म्हणून सृष्टीत वैषम्य आहे.

कोणाही जीवाचा न घडो मत्सर ।
वर्म हे सर्वेश्वर पूजनाचे ॥

"कोणाचाही द्वेष करायचा नाही, सर्वत्र भगवान एक आहे" ही महात्म्यांची भूमिका असते. त्यामुळे ते द्वेष करणाऱ्याचा, आणि निंदा करणाऱ्याचाही, द्वेष करित नाहीत. हीच भगवंताची खरी भक्ती आहे. द्वेष करणं म्हणजे भक्ती सुटलेली आहे.

पैसा मिळणं, कीर्ति मिळणं, सत्ता मिळणं म्हणजे उन्नती झाली म्हणायची का? खरी उन्नति कोणती आहे? प्रिय कोणते आणि हितकारक कोणते हा विवेक झाला पाहिजे.

पुण्य आणि पाप हे कर्माचे दोन भाग आहेत. त्याला धर्म आणि अधर्म असं म्हणतात. शरीराने होणारे, वाणीने होणारे, स्वतः केलेले, किंवा दुसऱ्याकडून करविलेले, अनुमोदन दिले असलेले पुण्य अथवा पाप, कर्म म्हणून धरले जाते.

वेदांनी प्रायश्चित्त कर्म सांगितली आहेत. परंतु प्रायश्चित्त घेणारा जर हरीचा भक्त नसेल तर त्याला ही कर्म पवित्र करू शकत नाहीत. कर्मकांडालासुद्धा भक्तीचं सहाय्य सांगितलं आहे. कर्म आणि भक्ती यांचा समुच्चय असला पाहिजे असा शास्त्र सिद्धांत आहे.

"ज्ञान दिले" याचा अर्थ आत्मस्वरूपाचे स्मरण करून दिले.

महात्मे जीवाकडून सत्कर्म करुन घेतात. परंतु त्याचे फल मिळाले की ते ईश्वरकृपेने त्याला मिळाले असं दाखवतात.

असेही महात्मे जगामधे आहेत की ज्यांच्या शरीराच्या स्पर्शाने किंवा केवळ त्यांच्या दृष्टीपातानेही बुद्धीचे परिवर्तन होऊ शकते. हे सगळे धर्माचरणाचे, त्यांच्या तपाचे सामर्थ्य आहे.

राज्य, संपत्ती मिळूनसुद्धा जो भगवंतापासून दूर होत नाही तो खरा कृपावंत आहे.

भस्मधारण जर यथाविधी झाले तर
कुंठीत झालेली मागच्या जन्मींची
स्मरणशक्ती परत मिळणं शक्य आहे.
मागच्या जन्माचं स्मरण होणं म्हणजे
काय सामान्य गोष्ट आहे का?
मागच्या आजाराचं स्मरण
आपल्याला रहात नाही. एकदा
आजार बरा झाला की परत येणार
नाही अशी आपली समजूत असते
ना !

शरीराबद्दल उदासीनता निर्माण
झाल्याशिवाय धर्माचरण होऊ शकत
नाही.

सर्वप्रथम वाणीचा निरोध केला पाहिजे. खरेही नाही, खोटेही नाही, चांगलेही नाही, वाईटही नाही, काहीच बोलायचे नाही. योगाभ्यास करणाऱ्याला "वाणीचा निरोध " हा पहिला दरवाजा आहे.

अन्न काही नुसते उदरभरणाकरताच नाही. ज्या शरीराकरता आपण अन्न खातो, ते शरीर गेल्यावर काय रहातं? मन रहातं. वाटेल ते अन्न भक्षण करून मनाची तयारी होणार नाही. मित आहार घेणं तेवढंच महत्वाचं आहे.

कर्मांमुळे जन्म प्राप्त होतो, आणि जन्माला आल्यावर पुन्हा कर्म घडतं आणि हे सगळं जन्म मृत्यूचं चक्र फिरत रहातं.

नामस्मरणामध्ये साधन दिसायला जरी सोपे असले तरी त्याचे फल मात्र मोठे असते. नामस्मरणाने, "जळतील पापे जन्मांतरीची" असे म्हणतात.

"संसारामध्ये सुख आहे," असे आपल्याला वाटते कारण कर्माचे ज्ञान आपल्याला नाही ना !

मन हे शरीरातील इतर इंद्रियांपेक्षा निराळे आहे. मनाची शक्ती वाढवण्याकरता सगळी कर्तव्ये सांगितली आहेत. मानसिक शक्तीचा विकास झाला पाहिजे. उपनिषदात असे सांगितले आहे की आपण जे अन्न खातो त्याच्यापासून मन तयार होते. ते अन्न जितके पवित्र असेल, शुद्धबुद्धीने केलेले असेल तितके त्या अन्नाच्या सेवनाने तयार होणारे मनही शुद्ध, निर्भय आणि सात्विक होईल.

आमच्या बुद्धीतील शास्त्रप्रामाण्यच नाहीसं झालं आहे. आमच्या धर्मशास्त्राबद्दल बुद्धीस्वातंत्र्याच्या नावाखाली अनादर निर्माण केला आहे. गीतेमध्ये भगवान अर्जुनाला सांगताहेत. "तस्मात् शास्त्रं प्रमाणं" शास्त्र काय सांगतं ते ऐक, मी काय सांगतो तेच नुसते, ऐकू नकोस. कारण शास्त्र हेच सर्वाना प्रमाण आहे.

"सत्कर्मयोगे वय घालवावे."
सत्कर्माचरण हे सतत यावज्जीवं चालू राहिलं पाहिजे. कोणत्यावेळेला कोणत्या कर्माचं फळ मिळेल सांगता येत नाही.

आपण केलेलं पाप जर स्वर्तःच्या
मुखातून इतरांना सांगितले तर पाप
नष्ट होते.

ईश्वर कृपेने आणि प्रयत्नाने
प्रारब्धातही बदल होऊ शकतो.

भगवंताची भक्ती हा सुद्धा एक
प्रयत्नवादच आहे. कोणतीही नोकरी
करून, मानापमान सहन करणे
म्हणजेच प्रयत्नवाद नाहीये. संतानी
दाखविलेला भक्तीमार्ग हा मोठा
प्रयत्नवाद आहे. तिथे काया, वाचा,
मनाची अत्यंत शुद्धी आवश्यक आहे.

अन्याय्य मार्गाने जाणारे जे आहेत,
त्यांना निर्भयता कधीही नसते.

"अयाचितवृत्ती" फार महत्वाची
आहे. ही वृत्ती धारण करून
रहाणाऱ्याचे धैर्यही मोठे आहे.
"अयाचितवृत्ती" म्हणजे कोणाजवळ
काहीच मागायचे नाही.

स्वतःचा जीव वाचावा ही जशी
उत्कट इच्छा आहे तसं आपण या
संसारातून सुटलं पाहिजे, असं
तीव्रतेने वाटलं पाहिजे.

रागद्वेषपूर्वक होणारे जे कर्म आहे, ते दोषपूर्ण आहे. इच्छेने होणारा दोष हा अधिक दोष आहे. अनिच्छेने, बळजबरीने कराव्या लागणाऱ्या कर्माचा दोष लागत नाही.

परंपरा हे एक ज्ञानाचं साधन आहे.

"वैश्वदेव" केल्यावर अतिथीची वाट पहावी. हल्ली कुणी अतिथि यावा अशी आम्हाला इच्छाच होत नाही. एखादेवेळी दत्तात्रेयांसारखे अतिथि येतात.

देवसुद्धा योग्य कर्म करणारा
असेल त्याच्याकडे स्वतः होऊन
जातात, आणि त्याच्या कर्माची
फळं त्याला देऊन टाकतात.

"शरीर हे क्षणभंगूर आहे. केव्हा
पडेल याचा नेम नाही" हा विचार
धर्माचरण करताना मनामध्ये पाहिजे.

शुभ कर्माबद्दल विचार करायचा
नाही. जेवढं लवकर ते करता
येईल तेवढं करून घ्यावं.

"देवाला दिलं म्हणजे संपेल, आपण दरिद्री होऊ," असं वाटून देणे उपयोगाचं नाही. देवाला दिलेलं कधीही संपत नाही.

बुद्धीने मन आवरावं असं शास्त्रकार सांगतात. बुद्धीच्या बलाने मनाची सुधारणा करायची आहे. मनामध्ये जरी निरनिराळे विचार आले, तरी बुद्धीच्या सहाय्याने मनाचा निग्रह केला पाहिजे.

वासनाक्षय हा भक्तीने होतो.

आपली सावली आपल्याला कधीही सोडत नाही. सावलीप्रमाणे आपण गुरुंच्या दृष्टीसमोर असावं. सद्गुरुंचं ध्यान हेच भक्ताचं जीवन आहे !

ज्ञानी संतमहात्म्यांना पुनर्जन्म नाही. ज्ञान प्राप्त झालं की, संचीत कर्मांचा नाश होतो. कारण त्या महात्म्यांची, "मी करतो" ही कर्तृत्व बुद्धीच गेल्यामुळे कर्मांचा संबंधच संपून जातो. क्रियमाण कर्मांचाही संबंध नाही, आणि झालेल्या कर्मांचाही संबंध उरला नाही.

ज्ञानी महात्म्यांची अत्यंत प्रेमाने आणि श्रद्धेने जे सेवा करतात त्यांच्याकडे त्यांचं पुण्य जातं आणि 'ज्ञानी महात्मा हा आपल्याप्रमाणेच एक मनुष्य आहे' असं मानून जे त्याचा द्वेष करतात त्यांना ज्ञानी महात्म्यांचं पाप जातं. 'हा महात्मा ईश्वर रूप आहे' अशी भावना ठेऊन सेवा करणाऱ्याकडे त्याचं सगळं पुण्य जातं.

कर्माचं फळ मिळायला वेळ लागतो. आंब्याचं झाड लावल्यावर आंबे लगेच कसे मिळणार? काही वर्षे जावी लागतात ना !

सत्कर्म . दाखवण्याकरता म्हणून
करायचं नसतं.

दान करण्याची बुद्धि फार कठीण
आहे. शुद्ध कर्माचरण झालं पाहिजे.
"माझं काहीही नाही. मी एकटा
आलो आहे आणि एकटा जाणार
आहे." ही बुद्धि झाली पाहिजे.
जाताना काहीही घेऊन जाता येत
नाही, मग द्यायला काय हरकत
आहे?

तपःश्चर्येने काहीही साध्य करून
घेता येतं.

आपल्याला प्रतिकूल जरी असला तरी त्याचा गुण घेता आला पाहिजे.

श्रद्धेचे ज्ञानपूर्वक श्रद्धा व ज्ञान नसताना श्रद्धा असे दोन प्रकार आहेत. ज्ञानपूर्वक श्रद्धेला महत्व आहे. श्रद्धा असेल तर कर्म चांगलं होतं.

सर्व तीर्थांमध्ये श्रेष्ठ माता पिता आहेत. त्यांची सेवा ही प्रत्यक्ष देवाची सेवा आहे, तुम्ही देव मानत नाही तर मानू नका, पण मातापितरांची तरी सेवा करा. कल्याण होईल.

ज्ञानी महात्मा कसा वागतो ह्याचा अभ्यास केला पाहिजे. नुसती त्याच्या शक्तीवर श्रद्धा असून उपयोग नाही. त्यांचं आचरण योग्यच आहे ही पूर्ण श्रद्धा मनात ठेवून त्याने सांगितल्याप्रमाणे आचरण करणं, तन्मय होणं, आणि आपली इंद्रिय ताब्यात ठेवणं महत्वाचं आहे.

इंद्रियांचा निग्रह केला पाहिजे. इंद्रिय बाहेर गेली की, मन बाहेर गेलच. खिडकी उघडल्यावर बाहेरचा सूर्यप्रकाश आत येतोच लगेच.

वाणीने, इंद्रियाने कर्म करताना
विचार करुन कर्म करा म्हणजे
केलेली संचित कर्म - बरी वाईट
काय असतील ती - संपून जातील.

दुःखाने प्रारब्ध संपून जातं.
धर्माचरणाने संचित नाहीसं होतं
आणि ईश्वराच्या कृपेने चित्ताला
कायमची शांती मिळते.

देहात्म बुद्धि कमी करण्याचा प्रयत्न
विवेकाने, विचाराने, सत्संगतीने
आणि माहात्म्यांचे आचरण पाहून
होत असतो.

शरीरातून मन बाजूला झालं पाहिजे.
"माझं, माझं" म्हणून द्रव्य वगैरे जे
आहे तिथून मन बाजूला झालं
पाहिजे. मनाला सगळ्यांपासून
बाजूला करायचं आहे.

"संसार हा ईश्वराचा आहे," ही बुद्धि
असल्यानंतर ममता कमी होते.

पूर्ण विवेक मनामधे उत्पन्न
झाल्यानंतर संशय कधीच वाटणार
नाही. धर्माचं आचरण काही
फलाकरता करायचं नाही.

ज्ञान संपादन करताना बुद्धि अत्यंत अवधानयुक्त पाहिजे. मनामध्ये बाकीचा इतर कोणता संस्कार असून उपयोग नाही.

सर्व प्राण्यांबद्दल मनामध्ये दया पाहिजे मित्रांबद्दल दया पाहिजे, शत्रूंबद्दलही दया पाहिजे. अनुकूल प्रतिकूल कोणतीही परिस्थिती असली तरी संतोष वृत्ती पाहिजे.

सर्व इंद्रियांवर संयम पाहिजे. इंद्रियं जर बाहेर जायला लागली तर मनात आलेले थोडेफार गुणही जातील आणि दोष येतील.

शुद्ध बुद्धीने धर्माचरण झालं पाहिजे.
ईश्वरार्पण बुद्धीने धर्माचरण झाल्यावर
आसक्ती, ममता, अहंता हे जे दोष
आहेत ते सगळे दोष जातात आणि
वैराग्य येतं.

'जो आपल्यासमोर आहे तो
भगवंताचं रूप आहे,' असं समजलं
पाहिजे. सगळं विश्व त्याचंच रूप
आहे अशी आमची बुद्धि बनली
पाहिजे.

समोर दृष्टीला पडणाऱ्या दृष्ट्याचे
सगळे संस्कार मनातून गेल्यानंतर
फक्त आनंद आहे.

निंदा, स्तुति इ. ची पूर्ण उपेक्षा करून तितिक्षेचा अभ्यास वाढवावा. निंदा, अपमान कोणत्याही प्रकारे विरोध न करता सहन केला तर पापक्षय होऊन आपलाच फायदा होतो.

स्थितप्रज्ञता अंगी बाणवायचा प्रयत्न करावा.

सद्ग्रंथांचे वाचन करून मनन करणं म्हणजे गुरुंच्या सहवासातच राहाणं होय.

जेव्हा चित्त अशांत होईल तेव्हा आपल्या नित्य वाचनातील पोथी एकदम उघडावी. जे पान निघेल त्यावर आपली त्यावेळची मानसिक अशांती दूर करणारं मार्गदर्शन मिळतं.

कोणत्याही स्थितीत प्रवृत्ती/चित्त तटस्थ ठेवणं हे सर्वात महत्वाचं आहे.

प्रत्यक्ष गुरु सहवास लाभला नाही तर हरकत नाही. मनाने सदैव सद्गुरुंजवळ असावं. त्यात तर काही अडचण नाही.

शक्तीपात दीक्षा घेतलेल्या साधकाने
श्रद्धेने अखंड साधना केली तर
कोणताही असाध्य रोग बरा होतो.

व्यक्ताच्या ठिकाणी चित्त स्थिर होणं
हे सुद्धा कठीण आहे. त्यासाठी चित्त
शुद्ध व्हायला पाहिजे. पापक्षयाशिवाय
सकाम भक्ती घडणेही कठीण आहे.

शास्त्रकारांनी मनाचा निग्रह
करण्यासाठी , योगाभ्यासासारखी
साधनं जरी सांगितली असली, तरी
मनाचा संयम होणं कठीण आहे.

प्रणायामदिकांनी प्राण स्थिर करून
नंतर मनाची स्थिरता करायची हा
एक मार्ग आहे. जितके जन्म झालेले
आहेत त्यातले सगळे संस्कार
मनामध्ये असतात. मनुष्यजन्म
आल्यानंतर, त्यांचं संशोधन करताना
राजस, तामस वासना दूर करून
विचार करता आला पाहिजे.
सात्त्विक वासनांची वृद्धि करायची
आहे, आणि ती झाल्यानंतर त्या
सात्त्विक वासना वाढत गेल्यानंतर
ज्ञान म्हणा, ध्यान म्हणा तिकडे मन
प्रवृत्त होतं.

सच्चिदानंदरूपी परमात्मा तोच गुरुरूपी आहे. गुरुस्वरूप हे त्याचंच आहे. एक मार्गदर्शक आहे, एक नियामक आहे. ईश्वर स्वरूप आणि गुरुस्वरूप हे त्याच परमात्म्याचं रूप आहे. ईश्वर स्वरूप हे नियामक आहे. नियामक होण्याला इच्छाशक्ती परमेश्वराची मोठी आहे - ज्ञान शक्ती, क्रियाशक्ती, इच्छाशक्ती! श्रीगुरु याचा अर्थच तो आहे - श्री म्हणजे सर्व प्रकारची शक्ती सर्व प्रकारचं ऐश्वर्य त्यांच्याजवळ आहे.

‘आनंदस्वरूप’ परमात्मा सत्य आहे, कालमर्यादारहित आहे, नित्य आहे. हा आनंद मिळवण्याकरता सर्व साधनमार्ग आहे. सगळ्याही साधनांचं पर्यवसान त्याच्यातच आहे. असा जो सच्चिदानंदघन परमात्मा तोच गुरु आहे.

सर्व विश्वाला अधिष्ठानभूत जो परमात्मा, सच्चिदानंदघन सद्गुरु स्वरूप, त्याच्याविषयीच्या अज्ञानामुळे सर्व जग भासतं आहे.

आत्मनिवेदन ही मोठी भक्ती
 आहे. आत्मनिवेदन म्हणजे
 बलीराजाप्रमाणे स्वतःचं शरीरसुद्धा
 दान करून टाकणं ! याचा अर्थ
 असा की आपल्या घरातील गाय
 किंवा बैल दुसऱ्याला विकून टाकला
 की त्याला चारा घातलाय का, पाणी
 घातलय का? ही काळजी
 आपल्याला रहाते का? तसा देवाला
 देह समर्पण केल्यानंतर,
 आत्मनिवेदन केल्यानंतर ही चिंता
 नाही. ही आत्मनिवेदन भक्ती ! ही
 श्रेष्ठ आहे !

बालकांच्याप्रमाणे ज्ञानी महात्म्याने
रहावं असं उपनिषदकार सांगतात.
बालकांच्या मनात रागद्वेषादि
कोणतेही विकार नसतात.
बालवृत्तीचा अभ्यास करायला हवा.
दत्तात्रेय अवधूतांची तीच वृत्ती आहे.

नित्यानित्यविवेक पक्का झालेला
असल्याने कर्माप्रमाणे दुःख भोगावे
लागले तरी आत्मज्ञानी पुरुषाला
उद्विग्नता येत नाही.

गुरुंच्या आज्ञेप्रमाणे मन स्थिर
करण्याचा अभ्यास व्हायला पाहिजे.
पण मन आपल्या ताब्यात कुठे
आहे? ज्ञानी महात्म्यांच्या शक्तीने ते
ताब्यात येते. मनाची बहिर्गामी गती
रोखली तर प्रचंड शक्तीसंचय होऊ
शकतो.

सद्गुरुंच्यामुद्रेवरून त्यांचा अभिप्राय
काय आहे हे समजले पाहिजे इतकी
सद्गुरुंशी तन्मयता साधली पाहिजे.
आपल्या सद्गुरुंचे मन जाणून
त्याप्रमाणे वागणारा उत्तम शिष्य
होऊ शकतो.